

EEN BIJNA ONGELOOFWAARDIGE FAMILIEGESCHIEDENIS

Stel dat ik een verhaal over mijn familie zou schrijven. Ik ben bang dat ik niet verder zou komen dan een paar anekdotes en een dozijn gortdroge feiten. Meer niet. Voor de auteur van *De stamhouder* is het andere koek. Had hij alle gebeurtenissen in een roman verwerkt, dan zou niemand hem hebben geloofd. Want wat maakt de familie niet allemaal mee? Neem de streng katholieke grootvader, vaak als Oude Heer met twee hoofdletters aangeduid omdat hij in de familie tot een godheid is verheven. Tot tweemaal toe slaagt hij erin puissant rijk te worden. De eerste keer begin vorige eeuw in Riga waar hij na annexatie van Letland door de Sovjets al zijn bezit en kapitaal kwijtraakt. De tweede keer in Nederland, waar het hem na de oorlog lukt opnieuw bedrijven te starten en bestaande over te nemen en dus zeer vermogend te worden. Het leven van de vader is eveneens miraculeus. Zo overleeft hij als Waffen-SS'er in een zelfmoordcommando de oorlog, terwijl het twee keer toch echt kantje boord was. Ook het vervolg van zijn leven lijkt op een treurspel. En dan hebben we het nog niet eens over de stamhouder gehad, de kleinzoon, de schrijver zelf. De wonderbaarlijke gebeurtenissen rond hem beginnen in het Poolse Poznan in 1944 tijdens hevige bombardementen, als hij het eerste levenslicht aanschouwt. Zijn moeder ligt dan toevallig op een bed in een ziekenhuis, terwijl de schuilkelder waar ze even tevoren in verbleef instort. Ook als kleine jongen belandt hij in een dramaserie. De moeder ontvoert hem

vanuit Voorburg naar Duitsland, voor zover je in haar geval van een ontvoering kunt spreken. Heftiger is het twee maanden later, maar nu in omgekeerde richting. Ditmaal is het een hondsbrutale kidnapping bekostigd door de grootvader. Die wil de stamhouder omwille van de opvoeding terug hebben. In de jaren tot zijn adolescentie ziet de jongen vervolgens zijn moeder niet meer. Ook telefonisch en schriftelijk contact blijft uit. Van de aan alcohol verslaafde vader, die enkel mislukkingen kent, en zijn stiefmoeder ontvangt hij bovendien niet de liefde waar een kind recht op heeft. Eigenlijk mag het een wonder heten dat Alexander Münninghoff als journalist, slavist en Ruslandkenner zo goed is terechtgekomen. Historici en mensen die geïnteresseerd zijn in geschiedenis lezen een boek niet primair om het verhaal zelf, ook al maken spanning, dramatiek en een prachtige, vlotte stijl als in *De stamhouder* het lezen aangenaam. Belangrijker vinden zij de geschiedkundige waarde, althans dat mag ik aannemen wanneer het leden van de VGN betreft. Voor hen zal het lezen van een familie verhaal vooral lonen als zij er historische gebeurtenissen, wetenschappelijke interpretaties en conclusies in aantreffen die niet zomaar uit de lucht zijn gegrepen. Ik kan u geruststellen: *De stamhouder* kan in een historisch perspectief worden geplaatst. De verhalen zijn bijvoorbeeld opgetekend tegen de achtergrond van de twee wereldoorlogen, de crisis in de jaren dertig en de politieke verhoudingen binnen het Europa van de vorige eeuw.

Voor al het eerste deel, *De herenkamer*, een kamer in Den Haag waar de grootvader met politici en *captains of industry*, de elite dus, zijn tomeloze expansiedrift legaal en illegaal aan het botvieren is, lijkt me historisch gezien interessant. Tal van onderwerpen passeren de revue. Ik noem de politieke situatie in Letland in het interbellum, het verdrag van München, de SS, het motief van een welgestelde jongen die alles heeft wat zijn hartje begeert om zich bij de Waffen-SS aan te melden, de strijd aan het oostfront, de berechting van nazi's na de oorlog, de vlucht van oorlogsmisdadigers naar Zuid-Amerika, de rol van de rooms-katholieke kerk in de strijd tegen het bolsjewisme en de wederopbouw na de oorlog in Duitsland en Nederland. Goed geïnformeerd en met kennis van ►

DE STAMHOUDER.

EEN FAMILIEKRONIEK

Alexander Münninghoff (Prometheus/Bert Bakker, Amsterdam 2014), 330 blz., € 19,95

zaken wijdt de auteur terloops uit over de onderwerpen. Ook voert hij belangrijke personen op. We maken kennis met de machtigste man van Letland voor de Tweede Wereldoorlog, Ulmanis. Van de ex-president kreeg de grootvader bij het opbouwen van zijn zakenimperium in dat land alles gedaan. Ook John F. Kennedy krijgt gestalte als de vader hem bij toeval op een landgoed in Engeland ontmoet en een weekend met hem en diens broer Robert doorbrengt. Best aardig om te lezen. Boeiend is ook de beschrijving van het katholieke milieu waarin in het bijzonder de opa verkeert. Onder andere Norbert Schmelzer verschijnt een keer. Weet u nog? Een 'gladde teckel met een kluif in zijn bek' (Wim Kan 1966). Wellicht kunt u als docent geschiedenis uw collega Nederlands attenderen op het boek. Het lijkt mij uitermate geschikt voor de examenliteratuurlijst van leerlingen. Ik kan me nog goed herinneren dat een kwart eeuw geleden *Montijn* van Dirk Ayelt Kooiman onder havo- en vwo-leerlingen zeer populair was. Vrijwel iedereen had de oorlogsroman, waarin de hoofdpersoon eveneens in Duitse dienst trad, op zijn lijst gezet en meer dan het uittreksel alleen gelezen. Weliswaar is *De stamhouder* non-fictie, maar qua drama en avontuur doet het boek beslist niet onder voor de bestseller van weleer, die trouwens ook biografisch was. Het slaat twee vliegen in één klap: geschiedenis en literatuur. *De stamhouder* leest als een trein en de kruisbestuiving van de vakken geschiedenis en Nederlands zorgt ervoor dat het vakoverstijgend onderwijs een extra impuls kan krijgen. Werk aan de winkel derhalve!

Gert Moleman

KINDEREN ALS OOGGETUIGEN VAN EEN OORLOG

Op historisch vlak stond het jaar 2014 in het teken van de Eerste Wereldoorlog. Het feit dat honderd jaar geleden deze verschrikkelijke oorlog uitbrak, resulteerde in een reeks van herdenkingen, televisiedocumentaires en boeken. Veel van die boeken concentreerden zich op het achterhalen van de oorzaken van de

Eerste Wereldoorlog, zoals het veelgeprezen werk *De slaapwandelaars* van de Britse historicus Christopher Clark. Naast studies die zich toediepten op de grote verbanden verschenen er ook de nodige boeken die inzoomden op de vraag hoe de gewone burger deze oorlogsperiode heeft beleefd. *Kleine handen in een Grote Oorlog* van het

KLEINE HANDEN IN EEN GROTE OORLOG.

VERHALEN VAN KINDEREN IN DE EERSTE WERELDOORLOG
Yury en Sonya Winterberg (WalburgPers; Zutphen 2014), 352 blz.,
€ 29,95